

TEMA

barbara demick

není co závidět

OBYČEJNÉ ŽIVOTY V SEVERNÍ KOREJI

Barbara Demicková

Není co závidět

barbara demicková

není co závidět

OBYČEJNÉ ŽIVOTY V SEVERNÍ KOREJI

Copyright © 2009 by Barbara Demick
Translation © Eva Lee, 2014
Epilogue © Vladimír Pucek, 2014
Cover and layout © Lucie Mrázová, 2014

ISBN 978-80-7473-201-0 (PDF)

Pro Nicholase, Gladys a Eugena

SEVERNÍ KOREA

0 míle 100
0 kilometry 100

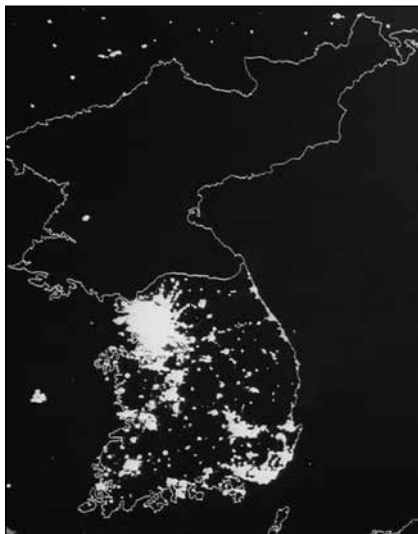
Předmluva

V roce 2001 jsem se přestěhovala do Soulu jako zpravodajka deníku *Los Angeles Times* v Jižní i Severní Koreji. V té době bylo pro americké novináře nesmírně těžké Severní Koreu navštívit. Poté, co jsem se do země konečně dostala, jsem zjistila, že novinářská práce se tam téměř nedá dělat. Západním novinářům byli přiděleni „průvodci“, jejichž úkolem bylo zabránit veškeré neautorizované komunikaci a zajistit, aby návštěvníci dodržovali předem pečlivě připravený program prohlídky monumentů. S obyčejnými lidmi nebylo dovoleno navazovat kontakt. Na fotografiích i v televizi se Severokorejci jeví jako automaty pochodující parádním krokem ve formaci na vojenských přehlídkách nebo provádějící hromadnou gymnastiku na počest vedení země. Při prohlížení fotografických záběrů jsem se nepřestávala ptát, co se asi skrývá za těmi prázdnými výrazy.

V Jižní Koreji jsem se začala stýkat s lidmi, kteří ze Severní Koreje uprchli na jih nebo do Číny, a postupně se mi začal vyjevovat pravdivý obraz života v Korejské lidově demokratické republice. Napsala jsem sérii článků do *Los Angeles Times*, ve kterých jsem se soustředila na lidi původem z Čchongdžinu, města ležícího v nejsevernějších končinách země. Říkala jsem si, že když budu mluvit s mnoha lidmi o jednom místě, bude snadnější ověřit potřebná fakta. Chtěla jsem také, aby šlo o místo dostatečně vzdálené od načančaných pamětihodností, které severokorejský režim ukazuje zahraničním návštěvníkům – a to i v případě, že budu psát o lokalitě, která pro mě bude nedostupná. Čchongdžin je třetí největší město Severní Koreje a jedno z míst, na které dolehly nejtěžší důsledky hladomoru v devadesátých letech minulého století. I toto město je pro cizince téměř úplně uzavřené. Měla jsem štěstí, že jsem potkala mnoho úžasných lidí z Čchongdžinu, kteří byli ochotni mluvit o sobě a věnovat mi svůj čas. Tato kniha vyrostla z oné původní série článků.

Kniha je založena na rozhovorech, které jsem vedla se Severokorejci po dobu sedmi let. Změnila jsem jen některá jména, abych chránila ty, kteří v Severní Koreji stále žijí. Všechny dialogy jsou napsány podle vzpomínek jedné nebo více zúčastněných osob. Snažila jsem se maximálně doložit příběhy, které jsem vyslechla, a zasadit je do kontextu veřejně známých událostí. Popisy míst, která jsem osobně nenavštívila, pocházejí z informací uprchlíků, z fotografií a videí. Severní Korea zůstává natolik neproniknutelnou zemí, že by bylo bláznovství tvrdit, že jsem vše popsala správně. Doufám, že jednoho dne se Severní Korea otevře světu a bude možné posoudit, co se v této zemi opravdu stalo.

Ruku v ruce temnotou

Satelitní záběr Severní a Jižní Koreje v noci

Když se podíváte na satelitní snímky Dálného východu v noci, uvidíte na nich podivnou černou skvrnu. Ta temná oblast je Korejská lidově demokratická republika.

Hned vedle ní jasně září prosperující Jižní Korea, Japonsko a dnes už i Čína. I z dálky stovek kilometrů vidíme jako malé bílé tečky billboardy, světla aut a pouličního osvětlení, neony řetězců rychlého občerstvení – symboly člověka jedenadvacátého století, který spotřebovává elektrickou energii při veškeré své činnosti. A pak, uprostřed této oblasti, ostrov temnoty bezmála velikosti Velké Británie. Je nepochopitelné, že se země s třiadvaceti miliony obyvatel může jevit jako oceán. Pustá a prázdná. Prostě jako by nebyla.

Severní Korea takto zčernala na počátku devadesátých let. Po rozpadu Sovětského svazu, který zásoboval svého dávného komunistického spojence levným palivem, se těžkopádné a nevýkonné severokorejské hospodářství zhroutilo. Elektrárny zrezivěly. Světla zhasla. Vyhladovělí lidé rozkradli kousky měděného drátu z elektrického vedení, aby je vyměnili za jídlo. Když se slunce schová za horizont, na krajinu padne soumrak a malé příkrčené domy pohltí temnota. Se setměním zmizí celé vesnice. Dokonce i v některých částech oné výkladní skříně jménem Pchjongjang můžete jít v noci hlavní ulicí, aniž byste po stranách viděli budovy.

Když se lidé zvenčí dívají do té prázdnoty, kterou je dnešní Severní Korea, vybaví se jim zapadlé vesnice v Africe či v jihovýchodní Asii, kam dosud civilizace v podobě elektřiny nedorazila. Ale Severní Korea není rozvojovou zemí; je to stát, který dříve patřil do vyspělého světa. Podél každé větší severokorejské silnice najdete připomínky toho, co země měla a ztratila – jako kostlivci tam visí zbytky rezivějšího elektrického vedení, které kdysi pokrývalo celou zemi.

Severokorejci, kterým je dnes kolem padesátky, si dobře pamatují dobu, kdy měli víc elektřiny (a taky jídla) než jejich proameričtí bratřanci v Jižní Koreji; tuto skutečnost umocňuje pocit potupy, že teď musí trávit večery ve tmě. Spojené státy nabídly Severní Koreji v devadesátých letech pomoc s dodávkami energie výměnou za ukončení programu jaderného zbrojení. Dohoda však padla poté, co Bushova administrativa obvinila Severní Koreu z nedodržování slibů. Severokorejci snášejí temnotu s hořkostí a stále z ní viní sankce ze strany Spojených států. Večer si nemohou číst. Nemohou se dívat na televizi. „Bez elektřiny nemáme žádnou kulturu,“ vyčetl mi jednou jeden statný severokorejský hlídač.

Ovšem temnota má i své výhody. Zvlášť pokud právě dospíváte a chodíte s někým, s kým byste neměli.

Když jdou dospělí spát, což bývá v zimě už v sedm hodin večer, je vcelku snadné vytratit se nepozorovaně z domu. Tma poskytuje soukromí a svobodu, které jsou v Severní Koreji stejně nedostatkovým

zbožím jako elektřina. Jakoby zahaleni do kouzelného pláště můžete podnikat cokoli, aniž byste se museli obávat zvědavých pohledů rodičů, sousedů nebo tajné policie.

Poznala jsem mnoho Severokorejců, kteří mi vyprávěli, jak si temnotu oblíbili, ale nejvíce mě oslovil příběh jedné dospívající dívky a jejího chlapce. Bylo jí dvanáct let, když potkala onoho mladíka, který byl o tři roky starší a bydlel v sousedním městě. Její rodina byla v komplikovaném společenském systému Severní Koreje situovaná velmi nízko. Být spolu vidění na veřejnosti by poškodilo jeho kariéru vyhlídky stejně jako její pověst ctnostné dívky. Proto se scházeli pouze po setmění a vyrazili na dlouhé procházky. Nic jiného se stejně dělat nedalo – když spolu začátkem devadesátých let začali vážně chodit, nefungovaly už kvůli nedostatku elektřiny restaurace ani kina.

Sešli se vždycky po večeři. Dívka instruovala svého přítele, aby neklepal na hlavní dveře – to aby se vyhnuli otázkám starších sester, mladšího bratra a zvědavých sousedů. Bydleli všichni namačkáni v dlouhé úzké budově, za kterou bylo sociální zařízení používané tuctem rodin. Domy oddělovala od silnice bílá zeď sahající zhruba do výšky očí. Hoch si našel za zdí místo, kde si ho po setmění nemohl nikdo všimnout. Hluk mytí nádobí nebo sousedů cestou na záchod jeho kroky přehlušil. Čekal na svou dívku dvě i tři hodiny. To neznamenalo nic. Život v Severní Koreji má pomalejší tempo.

Dívka se objevila, jakmile se jí podařilo vyklouznout z domu. Když vyšla ven, nejprve chvíli zírala do tmy, protože chlapce neviděla, ale cítila, že tam je. Líčením se nezdržovala – ve tmě není potřeba. Někdy měla na sobě cudnou školní uniformu: modrou sukni pod kolena, bílou halenku a červený šátek, všechno ze šustivého syntetického materiálu. Byla natolik mladá, že se ještě netrápila tím, jak vypadá.

Nejprve kráčeli v tichosti, postupně začali šeptat, a když vyšli z vesnice, mohli se v temnotě úplně uvolnit a bavit se normálně. Také si napřed udržovali odstup, a teprve když si byli jisti, že je nikdo nemůže vidět, přiblížili se k sobě.

Hned za městem vedla cesta do hustého stromoví na pozemek lázní s horkými prameny. Dříve byly vyhlášené, padesát stupňů horká voda lákala čínské turisty, kteří si sem přijížděli léčit artritidu a cukrovku, ale teď fungovaly lázně málokdy. U vchodu byla nádrž ve tvaru kváдру ohraničená kamennou zídou. Stezky vinoucí se areálem lemovaly borovice, japonské javory a jinany dvouřadové, které dívka milovala a které na podzim shazovaly hořčičně žluté lístky ve tvaru dokonalého orientálního vějíře. Stromy na okolních kopcích zlikvidovali lidé, kteří se snažili sehnat dřevo na otop, ale stromy v lázních byly natolik krásné, že k nim místní cítili úctu a nechali je růst.

Jinak byl areál lázní neudržovaný. Stromy nikdo neprořezával, kamenné lavičky popraskaly, chybějící dlažební kostky připomínaly vypadané zuby. Kolem roku 1995 bylo téměř všechno v Severní Koreji ošumělé, rozbité, nefunkční. Země měla lepší časy za sebou. Ale v noci nebyly ty nedostatky tak nápadné. Lázeňský bazén, ponurý a zarostlý plevellem, zářil, jak se v něm odráželo noční nebe.

Noční nebe v Severní Koreji nabízí pohled k nezaplacení. Je možná nejkrásnější v celé severovýchodní Asii, protože je ušetřeno znečištěním uhelným prachem, pískem z pouště Gobi a oxidem uhelnatým, které dusí zbytek kontinentu. Dříve přispívaly severokorejské továrny ke smogovému oblaku svým dílem, ale teď už se to neděje. Záři hvězd na nebi nekonkuruje ani umělé osvětlení.

Mladý pár šel nocí přes závěje listí stromu ginkgo. O čem se spolu bavili? O svých rodinách, o spolužácích, o knihách, které přečetli – všechno pro ně bylo nekonečně fascinující. Když jsem se dívky po letech zeptala, kdy byla v životě nejšťastnější, zmínila právě tyto chvíle.

Takové věci žádné satelitní snímky neukážou. Když se někdo zabývá Severní Koreou, ať už v sídle CIA v Langley ve Virginii nebo na katedrách východoasijských studií na univerzitách, většinou to dělá z dálky. Nepřemýšlí o tom, že ve středu této černé díry, v této zemi temnoty, kde miliony lidí zemřely hladem, kvete také láska.

V době, kdy jsem se s touto dívkou seznámila, byla už ženou, bylo jí jedenatřicet let. Mi-ran (jak jí budu v této knize říkat) utekla ze země

před šesti lety a žila v Jižní Koreji. Požádala jsem ji o rozhovor, když jsem pracovala na článku o severokorejských uprchlících.

V roce 2004 jsem byla vyslána do Soulu jako šéfredaktorka deníku *Los Angeles Times*. Mým úkolem bylo psát o celém Korejském poloostrově. Jižní Korea byla jednoduchá. Šlo o dvanáctou největší ekonomiku světa, vzkvétající, i když někdy rozhádanou demokracii s tiskovým aparátem, který patřil v Asii k nejprůbojnějším. Vládní úředníci dávali novinářům čísla svých mobilních telefonů a nevadilo jim ani volání mimo pracovní dobu. Severní Korea byla opačný extrém. Její komunikace s okolním světem se omezovala na tirády produkované Korejskou centrální zpravodajskou agenturou, které se přezdívalo „Velký hrubián“ pro její směšné útoky na „imperialistické americké pancharty“. Američané bojovali na straně Jižní Koreje v korejské válce v letech 1950–1953, v prvním velkém konfliktu studené války, a ještě v roce 2004 bylo v oblasti přítomno na čtyřicet tisíc mužů. Pro Severní Koreu válka nikdy neskončila, nenávisť je stále živá.

Občané Spojených států směli přijet do Severní Koreje jen zřídka, a američtí novináři ještě méně. Když jsme s kolegou konečně v roce 2005 dostali vízum a mohli navštívit Pchjongjang, protáhli nás po monumentech skvělých vůdců národa Kim Čong-ila a jeho zesnulého otce Kim Ir-sena. Vždy a všude nás doprovázeli dva hubení muži v tmavém obleku, oba se jmenovali pan Pak. (Severní Korea pro jistotu posílá s návštěvníky z ciziny hned dva „hlídače“, aby dohlédli jeden na druhého a nenechali se uplatit.) Oba členové našeho dohledu se vyjadřovali stejně prkenně jako oficiální zpravodajství. (V našich rozhovorech se podivně často vyskytovala fráze „díky našemu drahému vůdci Kim Čong-ilovi“.) Málokdy se nám podívali do očí a já se v duchu ptala, jestli věří tomu, co říkají. Co si doopravdy mysleli? Skutečně milovali svého vůdce tak, jak o tom mluvili? Měli dostatek jídla? Co dělali, když přišli domů z práce? Jaký je pro ně život v nejrepresivnějším režimu na světě?

Pokud jsem chtěla odpovědi na své otázky, bylo jasné, že je nedostanu v Severní Koreji. Potřebovala jsem mluvit s lidmi, kteří odtamtud utekli.

V roce 2004 žila Mi-ran v Suwonu, městě plném zářivých světel a chaosu, asi třicet kilometrů od Soulu. Ze Suwonu pochází Samsung Electronics a jiné firmy, které vyrábějí věci, s jejichž rozpoznáním by měla většina Severokorejců těžkosti: obrazovky počítačů, kompaktní disky, digitální televize, „fleşky“. (Podle jedné často citované statistiky je rozdíl mezi severo- a jihokorejskou ekonomikou nejméně čtyřikrát větší, než tomu bylo v případě východního a západního Německa při sjednocení v roce 1990.) Je to hlučné a přeplněné místo, kakofonie nejrozumnějších barev a zvuků. Jako ve většině jihokorejských měst je i zdejší architektura směsí ohavných betonových krabic završených křiklavou reklamou. Ulice s paneláky míří paprskovitě ven z přecpaného centra a lemují je obchody jako Dunkin' Donuts, Pizza Hut nebo jejich korejské varianty. V zadních uličkách najdete množství hodinových hotelů s názvy Eros Motel či Love Inn Park. Dopravní zácpa je tu pravidlem spíš než výjimkou, neboť cestu mezi domovem a obchodními centry si tu razí tisíce hyundajů, těchto plodů jihokorejského hospodářského zázraku. Jelikož centrum je neustále zacpané, jela jsem ze Soulu raději půlhodinu vlakem a pak se přesunula taxíkem do jednoho z mála klidných míst ve městě – do restaurace nabízející grilovaná hovězí žebra hned naproti pevnosti z osmnáctého století.

Nejprve jsem si Mi-ran nevšimla. Nevypadala jako jiní Severokorejci, které jsem znala. V té době žilo v Soulu na šest tisíc utečenců ze Severní Koreje a obvykle bylo lehké poznat podle jistých znaků, jako příliš krátké sukně nebo štítků dosud neodstraněných z nového oblečení, že se ještě plně neasimilovali – ale Mi-ran vypadala úplně jako Jihokorejky. Měla na sobě módní hnědý twinset a barevně sladěné úpletové kalhoty. Působila dost nesměle (a jako tolikrát později se ukázalo, že jsem se mýlila). Vlasy měla úhledně sčesané dozadu a držela je kříšťálová spona. Dokonalost jejího vzhledu trošku kazilo akné na bradě a malé břicho, byla ve třetím měsíci těhotenství. Před rokem se provdala za Jihokorejce, civilního zaměstnance armády, a teď čekali první dítě.

Pozvala jsem Mi-ran na oběd, abych se od ní dozvěděla o severokorejském vzdělávacím systému. Než uprchla na jih, pracovala jako

učitelka v mateřské škole v jednom hornickém městě. V Jižní Koreji si dodělávala diplom z pedagogiky. Byl to vážný rozhovor, místy až děsivý. Jídlo před námi zůstalo nedojedené, když mi vyprávěla, jak její pěti- šestiletí svěřenci umírali hladu, zatímco ona je měla učit, jaké pozehnání je být občanem Severní Koreje. Kim Ir-sen, který jim vládl od konce druhé světové války, kdy došlo k rozdělení poloostrova, až do roku 1994, měl být uctíván jako bůh. Jeho syn a následník Kim Čong-il pak jako syn boží, jako postava podobná Kristu. Z Mi-ran se stal ostrý kritik severokorejského systému vymývání mozků.

Po hodině nebo dvou jsme se natolik sblížily, že jsme si povídaly jako dvě kamarádky. Z Mi-raniny vyrovnanosti a otevřenosti jsem vy cítila, že jí můžu klást i osobnější otázky. Čím se mladí lidé v Severní Koreji bavili? Zažila tam chvíle štěstí? Měla chlapce?

„To je legrační, že se na to ptáš,“ řekla. „Zrovna včera v noci se mi o něm zdálo.“

Popsala ho jako vysokého a hbitého mladíka s věčně roztřepenými vlasy, které mu padaly do čela. Když se dostala do Jižní Koreje, potěšilo ji, že objevila idol místní mládeže jménem Rju Čun-sang, který vypadal úplně jako její chlapec. (Proto jsem mu tak začala říkat.) Byl rovněž chytrý, měl se stát vědcem na jedné z nejlepších univerzit v Pchjongjangu. To byl mimo jiné důvod, proč nesměli být spolu viděni na veřejnosti. Jejich vztah by mohl zničit jeho kariéru.

V Severní Koreji neexistují hodinové hotely. Nezávazný sex je potírán. Přesto jsem se jemně snažila zjistit, jak daleko ve svém vztahu zašli.

Mi-ran se zasmála.

„Trvalo tři roky, než jsme se poprvé vzali za ruce. Dalších šest, než jsme se políbili,“ vysvětlila. „Mě by ani nenapadlo dělat něco jiného. Když jsem opustila Severní Koreu, bylo mi šestadvacet let a byla jsem učitelka, ale jak počít dítě, to jsem nevěděla.“

Mi-ran připustila, že na svou první lásku myslí často a někdy pociťuje lítost, že od chlapce takto utekla. Čun-sang byl její nejlepší přítel, svěřovala se mu se svými sny i s rodinnými tajemstvími. Ale největší

tajemství svého života mu zatajila. Nikdy mu neřekla, jak je znechucena Severní Koreou, jak nevěří propagandě, kterou učí své žáky. A co víc – nikdy mu neřekla, že její rodina sprádá plány na útěk ze země. Ne že by mu nevěřila, ale v Severní Koreji nemohl být člověk nikdy dost opatrný. Kdyby se o tom někomu zmínil a ten se zmínil jinému... Jeden nikdy neví, informátoři číhají všude. Sousedí udávají sousedy, přátelé svoje přátele. Dokonce i lidé, kteří spolu chodí, na sebe navzájem donášejí. Kdyby se někdo od tajné policie doslechl o jejich plánu, deportovali by celou rodinu do pracovního tábora v horách.

„Nemohla jsem to risknout,“ řekla Mi-ran. „Nemohla jsem se s ním ani rozloučit.“

Po našem prvním setkání jsem s Mi-ran mluvila o Čun-sangovi často. Byla teď šťastně vdaná a v době, kdy jsem se s ní setkala podruhé, byla už i matkou, ale jakmile slyšela jeho jméno, začervenala se a začala mluvit rychleji. Zdálo se mi, že byla ráda, když jsem se o něm zmínila, protože na toto téma se s nikým jiným bavit nemohla.

„Co se s ním stalo?“ zeptala jsem se.

Pokřčila rameny. Padesát let po skončení korejské války komunikace mezi Severní a Jižní Koreou stále ještě nefunguje. V tomto bodě se situace nedá s východním a západním Německem vůbec srovnávat, ba ani s žádným jiným místem na zemi. Mezi jihem a severem neexistuje telefonní, poštovní ani e-mailové spojení.

Mi-ran sama měla také spoustu otázek: Oženil se? Myslí na ni stále? Nenávidí ji, protože odešla bez rozloučení? Je možné, že ji kvůli útěku ze země považuje za zrádkyni?

„Z nějakého důvodu mám pocit, že mě pochopil, ale není způsob, jak bych se o tom mohla přesvědčit,“ odpověděla mi.

Mi-ran a Čun-sang se potkali, když jí bylo dvanáct a jemu skoro patnáct let. Bydleli na předměstí Čchongdžinu, jednoho z průmyslových měst, které leží na severovýchodě poloostrova nedaleko hranic s Ruskem.

K vyobrazení krajiny Severní Koreje se velmi dobře hodí čínská malba, ke které se používá štětec namočený v tuši. Místy je neobyčej-

ně krásná (Američanovi by mohla připomínat severozápadní pobřeží Spojených států), nicméně poněkud zbavená barevnosti. Barevná škála má rozsah od tmavozelené jedlí, jalovců a smrků po světlešedou žulových vrcholků. Mozaika rýžových polí jasně zelené barvy, tak typická pro asijský venkov, je k vidění pouze během několika deštivých letních měsíců. Na podzim se listnaté stromy nakrátko zazeleňují. Po zbytek roku převládá zředená, vybledlá verze žluté a hnědé.

Úplně chybí chaos, jaký známe z Jižní Koreje. Nejsou tu téměř žádné dopravní značky, velmi málo je i dopravních prostředků. Soukromé vlastnictví aut je povětšinou nelegální, a stejně by si je nikdo nemohl dovolit. Málokdy narazíte na traktor, k vidění bývá pouze sešlý dobytek zapřažený do pluhu. Domy jsou jednoduché, funkční – a černobílé. Máloco pochází z doby před korejskou válkou. Většinu domů postavených v šedesátých a sedmdesátých letech z panelů a vápence lidem přidělili podle jejich zaměstnání a postavení. Ve městech najdeme takzvané holubníky, jednopokojové byty v nízkých panelácích; na vesnicích žijí lidé většinou v jednopatrových domech, kterým se říká harmoniky – jde o jednopokojové byty poskládané na sebe jako krabičky a do řady podobně jako části foukací harmoniky. Občas mohou být okenní a dveřní rámy natřené překvapivě na tyrkysovo, ale většinou převládají bílá nebo šedá.

Ve své futuristické dystopii 1984 popsal George Orwell svět, kde jsou jedinými barevnými objekty propagandistické plakáty. To je případ Severní Koreje. Vyobrazení Kim Ir-sena jsou vyvedena v zářivých barvách oblíbených v socialistickém realismu. Velký vůdce sedí na lavičce a shovívavě se usmívá na děti, které se v jasně barevných šatíčkách tlačí kolem něj. Tváře mu září žlutými a oranžovými paprsky: On je slunce.

Červená je vyhrazena pro všudypřítomné propagandistické nápisy. Korejšťina používá jedinečné písmo tvořené kroužky a čarami. Červené znaky vystupují z šedivé krajiny s naléhavostí, pochodují po polích, tyčí se nad žulovými skalisky v horách, odměřují hlavní cesty jako milníky a tancují na střechách nádraží i jiných veřejných budov.

Ať žije Kim Ir-sen.
Kim Čong-il, slunce 21. století.
Žijme po svém.
Uděláme, co nám strana řekne.
Není světu co závidět.

Až do začátku puberty neměla Mi-ran důvod těmto sloganům nevěřit. Její táta byl prostý horník. Rodina byla stejně chudá jako všichni ostatní, koho znali. Jelikož veškerý tisk, filmy i vysílání zvenku byly zakázané, Mi-ran předpokládala, že nikde na světě se lidé nemají lépe, spíš asi mnohem hůř. Nesčetněkrát slyšela z rádia a televize, že Jihokorejci jsou utlačováni vládou proamerické loutky Pak Čong-hiho a později jeho nástupce Čon Tu-hwana. Dozvěděla se, že zředěný komunismus v Číně je méně úspěšný než ten Kim Ir-senův a že miliony Číňanů hladoví. Mi-ran došla k závěru, že má v podstatě štěstí, že se narodila v Severní Koreji do laskavé péče otcovského vůdce.

Nakonec lokalita, ve které Mi-ran vyrostla, na tom nebyla v sedmdesátých a osmdesátých letech úplně špatně. Vesnice zhruba s tisícem obyvatel postavená podle šablony centrálního plánování byla sice k nerozeznání od ostatních vesnic v zemi, ale měla příznivou polohu. Ležela necelých deset kilometrů od Východního (Japonského) moře, takže její obyvatelé měli občas přístup k čerstvým rybám a krabům. Začínala hned za továrními komíny Čchongdžinu, což znamenalo jednak blízkost města, jednak dostatečný prostor pro pěstování zeleniny. Krajina zde byla vcelku plochá, což je velká výhoda v zemi, kde se těžko hledá kus roviny vhodné k obdělávání. Kim Ir-sen si vydržoval jedno ze svých letních sídel u horkého zřídla právě nedaleko této vesnice.

Mi-ran byla nejmladší ze čtyř dcer. V roce 1973, když se narodila, šlo v Severní Koreji o podobnou pohromu jako v Anglii devatenáctého století, kdy Jane Austenová psala v *Pýše a předsudku* o údělu rodiny s pěti dcerami. Jak Jiho-, tak Severokorejci jsou hluboce zakořenění

v konfuciánské tradici, podle které je pokračovatelem rodové linie syn, jenž také pečuje o stárnoucí rodiče. Mi-raniny rodiče nakonec zachránilo, že se jim tři roky po nejmladší dceři narodil ještě syn, jenže pro Mi-ran to znamenalo méně rodičovské pozornosti.

Bydleli v prosté jednotce harmonikového domu, což odpovídalo postavení Mi-ranina otce. Vstupní dveře vedly přímo do kuchyně, která sloužila zároveň jako kotelná. V kamnech se topilo dřevem nebo uhlím. Oheň se využíval k vaření i jako zdroj tepla, což bylo možné díky podlahovému vytápění zvanému *ondol*. Kuchyň byla oddělena posuvnými dveřmi od hlavního pokoje, kde celá rodina spávala na rohožích, které byly přes den srolované. Po narození Mi-ranina bratra měla rodina už osm členů – pět dětí s rodiči a babičku. Mi-ranin otec podplatil předsedu domovního výboru, a získal tak vedlejší byt plus povolení probourat dveře do spojovací zdi.

V takto vzniklém větším prostoru se rodina rozdělila podle pohlaví. Ženy se choulily při jídle kolem nízkého dřevěného stolu vedle kuchyně a jedly kukuřičnou kaši, která je levnější a méně výživná než rýže – základní složka výživy Severokorejců. Otec se synem jedli rýži u svého vlastního stolu.

„Myslel jsem si, že je to tak přirozené,“ pověděl mi později Mi-ranin bratr Sok-ču.

Těžko říct, jestli starší sestry vnímaly tuto skutečnost jako bezprávi, každopádně se tím nezabývaly. Zato Mi-ran propukala v pláč a rozčilovala se.

„Proč jediné Sok-ču dostává nové boty?“ dožadovala se odpovědi. „Proč se máma stará jen o něj, a o mě ne?“

Odbyli ji a nařídili, ať ztichne.

Nebyl to jediný případ, kdy se Mi-ran bouřila proti zvykům omezujícím mladé ženy. V tehdejší Severní Koreji neměly dívky jezdit na kole. Znamenalo to stigmatizaci ze strany společnosti – o ženě na kole si lidé mysleli, že je ošklivá a chová se vyzývavě. Korejská strana práce vydávala pravidelně nařízení, podle nichž byla pro ženy jízda na kole prakticky protiprávní. Mi-ran tato nařízení ignorovala.

Od svých jedenácti let si brávala jediné kolo, které v rodině bylo, ojetý japonský model, a jezdila na něm do Čchongdžinu. Potřebovala vypadnout z dusivého prostředí malé vesnice, prostě odjet někam pryč. Pro dítě to byla náročná cesta, zhruba tři hodiny do kopce, a jenom částečně po asfaltu. Muži se snažili Mi-ran předjet a nadávali jí za její drzost.

„Nathneš si kundu,“ křičeli na ni.

Někdy se jí vrhla do cesty skupina výrostků a snažila se ji z kola shodit. Mi-ran na ně také ječela, oplácela jim stejnými sprostárnami. Časem se je naučila ignorovat a pokračovala v jízdě.

Ve svém rodném městě měla Mi-ran jediné potěšení – kino.

V každém, byť sebemenším městě v Severní Koreji je biograf, a to díky Kim Čong-ilovu přesvědčení, že film je nezbytným prostředkem k upevňování loajality obyvatelstva. V roce 1971, ve svých třiceti letech, dostal Kim Čong-il ve straně práce na starost Úřad propagandy a agitace, pod který spadala filmová studia. O dva roky později vydal knihu *O filmovém umění*, v níž doširoka rozebral svou teorii hlásající, že „revoluční umění a literatura jsou nesmírně účinnými nástroji k podnícení pracovního nadšení ve jménu revoluce“.

Pod Kim Čong-ilovým vedením se Korejské filmové studio za Pchjongjangem rozrostlo na velikost bezmála jednoho čtverečního kilometru. Chrlilo čtyřicet filmů ročně. Šlo povětšinou o dramata, jejichž náměty byly neměnné: cesta ke štěstí vede skrz sebeobětování a potlačení všeho osobního ve prospěch kolektivu, kapitalismus rovná se čistý úpadek, a tak podobně. Když jsem navštívila studia v roce 2005, viděla jsem kulisy pro „typickou“ ulici v Soulu – byla lemovaná ošuntělými průčelími obchodů a striptýzových klubů.

Ačkoli byly filmy plné propagandy, Mi-ran chodila do biografu ráda. Milovala film, jak jen dívka vyrůstající na severokorejském maloměstě mohla. Od chvíle, kdy byla dost stará na to, aby mohla jít do kina sama, žadonila u matky o peníze na lístek. Vstupné bylo nízké, půl wonu nebo jen pár centů, zhruba tolik, kolik stála limonáda. Mi-ran viděla všechno, co mohla. Některé filmy byly označeny jako

nevhodné pro děti, například dílo z roku 1985 *Ach, láska má*, kde se muž a žena v náznaku líbali. Hlavní hrdinka ovšem cudně spustila slunečník, takže diváci neviděli, jestli se rty aktérů stačily dotknout, ale i to už vyneslo filmu nálepku „mládeži nepřístupné“. Americké filmy byly samozřejmě v Severní Koreji zakázané stejně jako většina snímků z jiných cizích zemí – s výjimkou několika děl sovětské produkce. Mi-ran měla sovětské filmy obzvlášť ráda, protože v nich bylo méně propagandy a více romantiky.

Možná to byl osud, že zasněná dívka, která si chodila do biografu pro svou dávku romantiky, měla najít opravdovou lásku právě v kině.

Potkali se v roce 1986, kdy ještě nebyla nouze o elektrickou energii pro chod promítaček. Budova kulturního domu byla nejimpozantnější ve městě. Postavili ji ve velkolepém stylu oblíbeném ve třicátých letech minulého století, v době japonské okupace. Dvoupatrová budova stačila pojmut ještě mezipatro. Na fasádě visel obrovský plakát Kim Ir-sena vyhovující nařízení, podle kterého musely rozměry všech vyobrazení Velkého vůdce odpovídat velikosti budovy. Kulturní dům sloužil nejen jako kino, ale také jako divadlo a přednáškový sál. Během státních svátků, například Kim Ir-senových narozenin, se tu odehrávaly slavnosti, při nichž byla vyhlašována jména těch, kdo kráčeli nejvěrněji ve stopách Velkého vůdce. Po zbytek času se v sále promítaly filmy, každých pár týdnů novinka ze studií v Pchjongjangu.

Čun-sang byl stejný filmový nadšenec jako Mi-ran. Jakmile se do slechl o novém filmu, spěchal, aby ho viděl mezi prvními. Jednou se vypravil na film *Zrod nové vlády*. Děj se odehrával během druhé světové války v Mandžusku, kde se korejští komunisté shromáždili pod vedením mladého Kim Ir-sena, aby bojovali proti japonské koloniální nadvládě. Protijaponský odboj byl pro severokorejský film tím, čím byl Divoký západ pro ranou hollywoodskou produkci. Předpokládalo se, že snímek bude trhák, protože v něm měla roli oblíbená herečka.

Čun-sang byl na místě příliš brzo. Měl dva lístky, jeden pro sebe, druhý pro bratra. Potloukal se před biografem, a tu ji uviděl.

Mi-ran stála na konci davu, který se tlačil k pokladně. Filmoví diváci v Severní Koreji bývali mladí a neurvalí. A tihle byli obzvlášť hrubí. Starší mládež se namačkala ke kase a bránila mladším, aby se přiblížili. Čun-sang se pohnul, aby na dívku lépe viděl. Frustrovaně přešlapovala a vypadala, že se každou chvíli rozbere.

Podle severokorejské představy krásy má mít dívka bledou pleť, čím bělejší, tím lepší, kulatý obličej a zaoblené rty, ale toto děvče vypadalo úplně jinak. Rysy v obličejí dlouhé a výrazné, římský nos, vystouplé lícni kosti. Čun-sangovi připadala skoro exotická a trochu divoká. Jak sledovala tu melu kolem pokladny, z očí jí sršely blesky. Nebyla jako ostatní dívky, které se chovaly skromně, a když se smály, zakrývaly si ústa. Čun-sang z ní cítil oduševnělou netrpělivost, jako by ji život v Severní Koreji nesrazil na kolena. Mi-ran ho okamžitě okouzila.

Ve svých patnácti letech si Čun-sang bolestně uvědomoval, že ačkoli ho dívky obecně vzato zajímaly, žádný konkrétní objekt svého zájmu neměl – až dosud. Viděl už dostatek filmů, aby byl schopný přehrát si v hlavě scénu svého prvního setkání s Mi-ran, jak by vypadala, kdyby se odehrávala na stříbrném plátně. Později si tuto scénu vybavoval ve snových technicolorových barvách, Mi-ran v ní byla osvětlena tajemnou září.

„Nemůžu uvěřit, že v tomhle městečku žije dívka, jako je tahle,“ pomyslel si.

Několikrát obešel dav, aby lépe viděl, a rozmyšlel co dělat. Byl student, ne bojovník. K pokladně by se neprotlačil. Pak dostal nápad. Film už skoro začínal, a jeho bratr nikde. Kdyby jí prodal druhý lístek, musela by sedět v biografu vedle něj. Kroužil kolem ní a skládal si v hlavě proslov, kterým ji chtěl lístek nabídnout.

Nakonec se neodvážil neznámou dívku oslovit. Zmizel v kině. Zatímco hlavní hrdinka cválala přes zasněženou pláň, Čun-sang přemítal o šanci, kterou si nechal proklouznout mezi prsty. Herečka v roli

odhodlané odbojářky s vlasy na kluka jezdila na svém koni po stepích Mandžuska a recitovala revoluční slogany. Čun-sang nemohl z hlavy dostat dívku, kterou viděl před kinem. Sotva se na plátně objevily závěrečné titulky, vyběhl ji hledat ven – jenže ona už byla pryč.

Nečistá krev

Korejští váleční uprchlíci na cestě

V patnácti letech byl Čun-sang vytáhlý a pilný chlapec. Od dětství patřil mezi nejlepší žáky v matematice a v přírodních vědách. Jeho otec, sám mírně frustrovaný intelektuál, měl se svými dětmi velké plány. Hlavně pak s nadaným nejstarším synem. Snil o tom, že hoch se dostane pryč z provinčního města a bude pokračovat ve vzdělání v Pchjongjangu. Pokud Čun-sang přišel domů po deváté nebo zaostával ve svých domácích úkolech, otec neváhal vytáhnout rákosku, kterou měl přichystanou pro tento účel – k trestání tvrdohlavých dětí. Očekával, že hoch bude mít výborné známky po celou dobu studia a bude se připravovat na přísné dvoutýdenní přijímací řízení v Čchongdžinu, kterým je třeba projít, pokud se chce člověk dostat

do školy s tak silnou konkurencí, jakou je Kim Ir-senova univerzita. V době, kdy Čun-sang teprve začínal první ročník střední školy, nastoupil už kariérní dráhu, ve které nebylo místo pro lásku nebo sex. Náléhavé potřeby dospívání musely počkat.

Čun-sang se snažil potlačovat rušivé myšlenky, které mu vířily hlavou v nejnevhodnější chvíli a znemožňovaly mu soustředění. Ale ať se snažil sebevíc, nemohl zahnat obrázek dívky se zastříženými vlasy, jak netrpělivě podupávala před biografem. Nic o ní nevěděl. Jak se jmenuje? Je opravdu tak krásná, jak si ji vybavuje? Anebo si její obraz v paměti idealizoval? Jak by jen mohl zjistit, kdo ta dívka je?

Nakonec bylo překvapivě snadné zjistit o ní něco víc. Mi-ran byla typem dívky, které si mladí muži všimnou, a její krátké vlasy byly natolik příznačné, že stačila pouhá zmínka několika kamarádům, aby odhalil, o koho jde. Jeden chlapec z Čun-sangova boxerského kroužku bydlél jen o dvoje dveře dál ve stejné harmonice. Čun-sang se s ním dal do řeči, začal z něj tahat kousky informací a nakonec si z něj udělal své soukromé očko. Čtvrt byla plná klepů o Mi-ran a jejich sestřích. Lidé často mluvili o tom, že jedna je krásnější než druhá. Byly vysoké, což se v Severní Koreji velmi cenilo, a také nadané. Nejstarší dobře zpívala, jiná se věnovala kreslení. Všechny byly sportovně založené, výborně jim šel volejbal a basketbal. Tak krásná a chytrá děvčata! A pak většinou ten klevetník dodal, že je škoda, že mají tak špatný původ.

Problémem byl jejich otec, tichý seschlý muž, který podobně jako mnozí jiní ze sousedství pracoval v dolech. Byl truhlářem a opravoval dřevěné opěry ve štolách na kaolín používaný k výrobě keramiky. Tento nenápadný člověk měl jedinou zvláštnost – nikdy nepil alkohol. Zatímco jiní horníci prolévali hrdlem nesmírné množství kořalky vyrobené z kukuřice, a pokud si mohli dovolit, pak i *sodžu*, což je korejský destilát z rýže, Mi-ranin otec se nikdy pití ani nedotkl. Nepožil by nic, co by mu mohlo rozvázat jazyk a přimět ho rozpovídat se o minulosti.

Mi-ranin otec, Tä-u, se narodil v roce 1932 v lokalitě, která se později stala částí Jižní Koreje, tedy nepřátelského státu. Korejci vždy

označují za svůj domov místo, kde se narodili jejich předci, a nezáleží vůbec na tom, kolik let už tam rodina nežije. Tā-u pocházel z provincie Jižní Čchungčong, která leží daleko na druhé straně poloostrova, na pobřeží Žlutého moře. Krajina je tam mírně zvlněná a smaragdově zelená rýžovými poličky. Působí pohostinně, a v tom je pravým opakem kraje v okolí Čchongdžinu. Vesnice, odkud pocházel, ležela poblíž Sosanu. Toto městečko sestávalo víceméně jen z řady domků stojících podél cesty, jediné suché půdy vinoucí se skrz šachovnici rýžových polí. Ve čtyřicátých letech minulého století bylo snad všechno z hlíny a slámy – včetně míčů, se kterými si kluci kopali na ulici. Rýže byla duší a obživou vesnice. Pěstování této plodiny znamenalo těžkou práci, protože se oralo, selo i přesazovalo ručně. Nikdo ve vesnici nebyl bohatý, ale Tā-uova rodina na tom byla přece jen o trošku lépe než ostatní. Měli malinko větší dům s doškovou střechou. Rodina vlastnila dva tisíce *pchjongů* půdy, což odpovídá 1,6 akru. Přivydělávali si malým mlýnem, kam si okolní farmáři nosili rýži a ječmen na mouku. Mi-ranin dědeček měl natolik dobré společenské postavení, že si mohl dovolit dvě ženy. Byla to v té době běžná praxe, ačkoli před zákonem platilo pouze manželství první. Tā-u byl prvorozené dítě dědečkovy druhé ženy a jeho jediným synem. Měl dvě mladší sestry, které ho zbožňovaly a všude ho následovaly. To ho sice nesmírně otravovalo, nicméně jeho kamarádům se to líbilo, zvláště když dívky vyrostly v krásné slečny.

Tā-u nebyl v partě ten největší, ale měl vůdcovství v krvi. Když si kluci hráli na válku, byl vždycky generálem. Kamarádi mu říkali „malý Napoleon“. „Byl přímý a rozhodný. Promlouval pevným hlasem a všichni ho poslouchali,“ řekl o něm kamarád z dětství Ri Čong-hun, který stále žije ve vesnici. „A taky byl chytrý.“

Tā-u navštěvoval školu do svých patnácti let, jak bylo tehdy pro syny zemědělců zvykem. Vyučovalo se v japonštině. Japonci obsadili Koreu v roce 1910, sesadili posledního korejského císaře a poté začali systematicky vytlačovat korejskou kulturu a nahrazovat ji svou. V prvních letech okupace byli starší muži nuceni ustráhnout si dlou-

hý cop, jež podle tradice nosili v drdůlku pod černým kloboukem. Museli také přijmout japonské jméno. Japonci zatížili zemi velkými daněmi, z úrody rýže brali lidem polovinu i víc, údajně kvůli válce, kterou vedli v Pacifiku. Mladí lidé byli odváženi do Japonska, kde měli pracovat pro válečnou výrobu. Dívky byly často donuceny k prostituci – staly se z nich „ženy pro potěchu“, jak byly eufemisticky nazývány, a měly za úkol poskytovat sexuální služby vojákům. Pěstitelé rýže Japonce nenáviděli. Nesměli bez jejich souhlasu udělat vůbec nic.

Patnáctého srpna 1945 vyhlásil japonský císař Hirohito v rozhlasu kapitulaci. Trvalo několik dní, než se zpráva donesla do vesnice. Když se to chlapci dozvěděli, rozběhli se do kasáren zabraných japonskou posádkou a zjistili, že Japonci se stáhli v takovém spěchu, že ani nepobrali své osobní věci. Okupace skončila. Vesničané neměli peníze na oslavu, ale radostně pobíhali po ulicích, blahopřáli si a volali:

„*Manse Čoson!*“ Ať žije Korea!

Korejci věřili, že mají opět vládu země ve svých rukou. Korea se jim vrátila zpět.

Zatímco japonský císař četl v rozhlasu vyhlášení kapitulace, na druhém konci světa, v hlavním městě Spojených států amerických Washingtonu, seděli dva mladí armádní důstojníci nad mapou Národní zeměpisné společnosti a lámali si hlavu nad tím, co si s Koreou počít. Nikdo ve Washingtonu toho moc o této podivné japonské kolonii nevěděl. Poválečné uspořádání v Německu a Japonsku bylo důkladně promyšleno dlouho předem, ale o osudu Koreje se rozhodlo pod tlakem okolností. Japonci tu vládli pětatřicet let a s jejich náhlým odchodem hrozilo zemi nebezpečné mocenské vakuum. Američané se obávali, že by Koreu mohl uchvátit Sovětský svaz a použít ji jako zázemí pro získání větší kořisti, tedy Japonska. Ačkoli za války byl Sovětský svaz spojencem Ameriky, ve Washingtonu teď narůstala nedůvěra. Sovětské jednotky vstoupily na korejské území ze severu už týden před japonskou kapitulací a byly odhodlány jít dál. Američané se rozhodli udělat ústupek a přenechali Sovětům severní půlku Koreje. Předpokládalo se, že jde o dočasné poručnictví. Zmínění

důstojníci, z nichž jeden byl Dean Rusk, pozdější ministr zahraničí, chtěli uchovat hlavní město Soul v americkém sektoru. Hledali proto způsob, jak poloostrov výhodně rozdělit. Nakonec nakreslili čáru podél osmatřicáté rovnoběžky.

Ta čára se nijak nevztahovala ke korejské historii nebo zeměpisu. Výstupek, který trčí z Číny a nazývá se Korejský poloostrov, je jednolitý kus pevniny na východě ohraničený Japonským mořem, na západě Žlutým mořem a na hranici s Čínou řekami Ja-lu a Tuman. Neexistuje tu místo, které by přirozeně rozdělovalo zemi na dvě části. Před japonskou okupací byla Korea po třináct set let jednotná a vládla jí dynastie Čoson – jedna z nejdéle trvajících monarchií světa. Před touto dynastií zápasila o moc na poloostrově tři království. Politické rozdělení probíhalo vertikálně, od severu k jihu: východ tíhl přirozeně k Japonsku a západ k Číně. Rozštěpení na severní a jižní část bylo naprosto nepřirozené, naplánované ve Washingtonu a poté aplikované na Korejce bez ohledu na jejich názor. Traduje se, že tehdejší ministr zahraničí Edward Stettinius se musel zeptat svého podřízeného, kde vlastně Korea leží.

Korejce rozzuřilo, že jejich země byla rozdělena podobně jako Německo. Vždyť přece nebyli ve druhé světové válce útočníkem, ale obětí. V té době se o sobě vyjadřovali s despektem jako o „krevetě mezi velrybami“. Cítili se drceni zájmy supervelmocí.

Ani jedna ze supervelmocí nechtěla ustoupit a dát zemi nezávislost. Korejci sami byli rozdělení na desítky soupeřících frakcí, mnohé z nich sympatizovaly s komunisty. Dočasné rozdělení země na mapě se brzy stalo nezvratnou skutečností. V roce 1948 vznikla Korejská republika pod vedením I Sung-mana, zarytého konzervativce, sedmdesátníka s doktorským titulem z Princetonské univerzity. Kim Ir-sen, protijaponský odbojář podporovaný Moskvou, vyhlásil krátce nato vznik Korejské lidové demokratické republiky – Severní Koreje. Čára podél osmatřicáté rovnoběžky se postupem času proměnila ve dvě stě padesát kilometrů dlouhý a čtyři kilometry široký pás vyplněný houštinou žiletkového drátu, tankovými

zátarasy, zákopy, vodními příkopy, náslapnými minami a dělostřeleckými bateriemi.

Jelikož obě strany trvaly na tom, že mají legitimní právo vládnout Koreji, ukázalo se, že válka je nevyhnutelná. V neděli 25. června 1950 ráno před rozbřeskem vtrhla Kim Ir-senova vojska vyzbrojená sovětskými tanky do Jižní Koreje. V rychlosti dobyla Soul a prohnala se zemí na jih, takže z Korejské republiky zbyl pouhý ostrůvek na jihovýchodním pobřeží kolem města Pusanu. Průnik komunistů zvrátil až v září odvážný výsadek čtyřiceti tisíc amerických vojáků u města Inčchonu, kterému velel generál Douglas MacArthur. Kromě Spojených států a Jižní Koreje bojovali v koalici Spojených národů vojáci dalších patnácti zemí, mimo jiné Velké Británie, Austrálie, Kanada, Francie a Nizozemska. Dobyli zpět Soul a pokračovali na sever k Pchjongjangu a dál. Když se přiblížili k řece Ja-lu, zasáhla do bojů armáda komunistické Číny a zatlačila je zase nazpátek. Další dva roky bojů přinesly jen frustraci a přešlapování na místě. Když bylo 27. července 1953 podepsáno příměří, dosahoval počet mrtvých tří milionů a Korejský poloostrov se nacházel v troskách. Hranice probíhala stále zhruba podél osmatřicáté rovnoběžky. Byla to marná a zbytečná válka, a to i podle pochybných měřítek válečnictví dvacátého století.

Když komunisté zaútočili, bylo Tã-uovi osmnáct let. Jeho otec umřel ještě před válkou, a tak se musel Tã-u starat o matku a sestry. Jižní Korea byla na invazi špatně připravená, měla pouze pětadesát tisíc vojáků – tedy zhruba čtvrtinu síly severokorejského vojska. Armáda potřebovala všechny schopné muže. Někteří pěstitelé rýže sympatizovali se severem, protože se doslechli, že by od komunistů mohli dostat půdu. Jejich hospodářská situace se od porážky Japonců nezměnila. Většina mladých mužů ale vyhraněně politické přesvědčení neměla. „Neznali jsme tehdy rozdíl mezi pravicí a levicí,“ vzpomíná Ri Čong-hun. Každopádně neměli na výběr, museli narukovat do jihokorejské armády.

Tã-u se postupně vypracoval až na četaře. Jeho útvar bojoval naposledy poblíž vesnice Kimhwa, čtyřicet kilometrů severně od

osmatřicáté rovnoběžky. Kimhwa (později přejmenovaná na Kumhwa) tvořila jeden z vrcholů Železného trojúhelníku, jak americká armáda nazývala tamější údolí chráněné žulovými skalisky. (Další dva vrcholy byly v blízkosti měst Pjonggang a Čchorwon.) Ke konci války bylo toto místo svědkem těžkých bojů, protože Číňané si byli vědomi blízkého příměří, a snažili se posunout linii fronty co nejdále na jih. Večer 13. července 1953 zahájily tři čínské divize – nějakých šedesát tisíc mužů – útok na vojska Spojených národů a Jižní Koreje. V půl osmé začali komunisté bombardovat jejich pozice. Kolem dvaadvacáté hodiny začali vystřelovat světlice, aby vojáci viděli „svahy hor a údolí oživlé tisíci nepřátel“, jak si později útok vybavil jeden americký voják. Ze všech stran se ozývala polnice a Číňané se k nim řtili. „Nemohli jsme tomu uvěřit. Působilo to jako scéna z filmu,“ popsal situaci. Celý týden vytrvale pršelo a po svazích hor „stékaly potoky krve a vody“.

Tä-u byl v té době přidělen ke zdravotnickému oddílu. Nesli právě na nosítkách jihokorejského vojáka, když je Číňané obklíčili. Do podpisu příměří zbývaly pouhé dva týdny, ale on i dalších zhruba pět set vojáků z hlavní divize jihokorejské armády byli zajati.

Život, jaký znal z Jižní Koreje, zmizel v nenávratnu. Mi-ranin otec nikdy nemluvil o tom, co se s ním v zajetí dělo. Dá se předpokládat, že neměl lepší podmínky než jiní komunističtí vězni. Spoluvězeň Hu Če-suk, který později ze zajateckého tábora uprchl, napsal ve svých pamětech, že muži byli ubytováni v chatrných domech, kde nebylo povoleno mytí ani čištění zubů. Jejich vlasy byly zavšivené, zanícené rány plné červů. Najíst dostávali jednou denně, a to rýži a slanou vodu.

Po podepsání příměří došlo k výměně zajatců. Komunisté jich propustili 12 773, z toho 7862 Jihokorejců. Tisíce, možná desetitisíce dalších se domů nikdy nevrátily – mezi nimi i Tä-u. Pan Hu popisuje ve své knize, že jednoho dne je naložili v Pchjongjangu do vlaků. Zajatci si mysleli, že jedou domů na jih, ale místo toho je odvezli na sever do uhelné oblasti v horách u čínské hranice. Pod hlavičkou ženijní jednotky ministerstva vnitra vyrostly v blízkosti dolů nové za-

jatecké tábory. Těžba uhlí byla v tehdejší Severní Koreji nejen špinavá, ale také extrémně nebezpečná práce. V dolech, které byly hloubeny ve spěchu, docházelo často k závalům a požárům. „Život zajatce tu neměl žádnou hodnotu,“ napsal pan Hu. „Každý den po cestě do dolů jsem se třásl strachem. Připadal jsem si jako dobytek vedený na jatka. Nevěděl jsem vůbec, jestli se vrátím živý.“

V roce 1956 vydala severokorejská vláda nařízení, podle kterého směli váleční zajatci přijmout severokorejské občanství. Znamenalo to sice, že to nejhorší měli za sebou, ale zároveň, že se už nikdy nevrátí domů. Nejhorší – to byla práce v oněch uhelných dolech. Tā-u byl poslán do dolu na železnou rudu poblíž Musanu, což je zaprášené město na korejské straně hranice s Čínou v provincii Severní Hamgjong. Všichni muži pocházeli z Jižní Koreje a sdíleli stejnou ubytovnu.

V ubytovně pracovala jedna žena, bylo jí devatenáct a byla svobodná – v podstatě stará panna. Měla příliš hranaté rysy, aby se o ní dalo říct, že je pěkná, ale v jejím chování byla jistá odhodlanost. Vyzařovala z ní duševní i fyzická síla, a to ji činilo zajímavou. Velmi toužila po vdavkách, už jen proto, aby mohla odejít od své matky a sester, s nimiž bydlela. Po válce byla nouze o muže na ženění. Vedoucí ubytovny ji seznámil s Tā-uem. Byl sice menší než ona, ale měl jemný hlas, a když člověk nehleděl na uhelný prach, působil jako gentleman. Bylo jí toho mladíka líto, neměl na světě nikoho. Vzali se ještě toho roku.

Tā-u se rychle přizpůsobil životu v Severní Koreji. Nebylo těžké splynout s místními. Korejci byli jeden národ – *han nara*, jak sami říkávali. Vypadali stejně. Lidé často žertovali, že pchjongjangský přízvuk zní stejně jako hrdelní nářečí z okolí Pusanu. Chaotická válečná léta obyvatelstvem důkladně zamíchala. Desetitisíce Korejců uprchly ze severu na jih ve strachu z komunistické perzekuce; byli mezi nimi bohatí vlastníci půdy, obchodníci, křesťanští duchovní i kolaboranti s Japonci. Těch, co se stěhovali na sever, protože sympatizovali s komunisty, bylo méně. Nepočítaně dalších bez ohledu na politické přesvědčení pak prostě přemístila válka jedním i druhým směrem, když utíkali před frontou.

Kdo by poznal, jestli jste z jihu, nebo ze severu? Brzy po svatbě byl Tā-u s manželkou přeložen na jiný důl poblíž Čchongdžinu, kde nikoho neznal. Nebyl důvod, aby kdokoli hledal v jeho původu něco neobvyklého, ale v podivné realitě Severní Koreje se někdo vždycky něčeho dovítí.

Kim Ir-sen si dal po válce jako prioritu oddělit spojence od nepřátel. Začal potenciálními rivaly v nejvyšších mocenských patrech. Zbavil se mnoha soudruhů ve zbrani, kteří s ním z Mandžuska vedli boj proti japonským okupantům. Nařídil uvěznit zakládající členy Komunistické strany Severní Koreje. Za války byli nenahraditelní, teď už ale dosloužili, a tak se jich mohl vůdce zbavit. V průběhu padesátých let zasáhly čistky ještě mnohé další, a vláda Kim Ir-sena začala nápadně připomínat styl dávných čínských císařů, kteří nesnesli sebemenší opozici.

Pak se Kim Ir-sen zaměřil na obyčejný lid. V roce 1958 nařídil zavést propracovaný systém klasifikace všech Severokorejců podle politické spolehlivosti, jejímž cílem byla reorganizace celé populace. V Číně za kulturní revoluce v šedesátých a sedmdesátých letech rudé gardy také vykořeňovaly „kapitalistické štváče“, to ale vyústilo ve zmatek a vládu teroru, kdy soused udával souseda. Severokorejci si počínali naprosto systematicky. Každá osoba prošla osmikolovým posouzením původu. Hodnocení se nazývalo *songbun* a odvozovalo se nejen od původu rodičů a prarodičů, ale i bratranců a sestřenic z druhého kolene. Průzkum loajality probíhal v několika fázích, které měly inspirativní názvy. První ohlášená fáze se jmenovala „Intenzivní vedení ústředím strany“. Klasifikace se v dalších kolech zjemňovala, například fáze z let 1972–1974 dostala název „Projekt porozumění lidu“.

Ačkoli strategie používala hantýrku sociálního inženýrství dvacátého století, šlo spíše o aktualizaci feudálního systému, který dusil korejskou společnost po staletí. Korejci byli v dřívějších dobách rozdělení podle kastovního systému téměř stejně rigidního, jako je ten indický. Urození muži oblékali bílé košile a vysoké černé klobouky z koňských žíní, zatímco otroci nosili na krku dřevěnou cedulku.

Dávné třídní rozdělení bylo založeno na učení čínského filozofa Konfucia, který věřil, že každý člověk má své neměnné místo ve společenské pyramidě. Kim Ir-sen vzal ty nejméně lidské prvky konfuciánství a zkombinoval je se stalinismem. Na vrcholku pyramidy zaujal místo císaře on sám se svou rodinou. Odtud se pak odvíjelo sestupně jednapadesát kategorií, rozdělených do tří obecných tříd – jádro, váhaví a nepřátelé.

Nepřátelská třída zahrnuje *kisāng* (ženy, které mohou podobně jako japonská gejša poskytnout dobře placícím zákazníkům speciální péči), vědmy a *mudang* (šamany a šamanky, kteří patřili do nižší společenské třídy i za dob dynastie). Dále sem patřili politicky nespolehliví, které specifikuje *Bílá kniha lidských práv v Severní Koreji* napsaná na základě svědectví severokorejských uprchlíků:

„Lidé pocházející z rodin bohatých farmářů, obchodníků, průmyslníků, vlastníků půdy nebo těch, jejichž majetek byl kompletně zkonfiskován, dále lidé sympatizující s Japonskem nebo Spojenými státy americkými, opoziční úředníci, přeběhlíci z jihu [...], buddhisté, katolíci, odvolaní funkcionáři, lidé, kteří za války pomáhali Jižní Koreji.“

Jako bývalý jihokorejský voják klesl Tā-u spíše ke dnu společenského žebříčku – ne ale na jeho úplné dno, protože kdo se dostal tam (zhruba dvě stě tisíc lidí, čili jedno procento populace), byl navždy odsouzen k pobytu v pracovních táborech budovaných podle vzoru sovětských gulagů. Severokorejci ze spodních vrstev společnosti nemohli žít ve vzorovém hlavním městě Pchjongjangu ani na jihu, v hezčích částech země, které oplývaly lepší půdou a příjemnějším klimatem. Tā-u si mohl jenom nechat zdát o členství ve straně práce, skrze niž se lze jedinečně dostat k dobrému zaměstnání.

Lidé jeho postavení byli pod stálým dohledem sousedů. Severokorejci jsou organizováni do celků zvaných *inmimban*, doslova „skupin

lidí“, družstev složených ze zhruba dvaceti rodin. Jejich úkolem je dohlížet jeden na druhého a na chod čtvrti. *Inmimban* má voleného vedoucího, většinou ženu středního věku, která hlásí vše podezřelé vyšším autoritám. Postup na vyšší příčku společenského žebříčku byl pro Severokorejce nízkého postavení téměř nemožný. Jeho osobní údaje byly uzamčeny v kancelářích ministerstva ochrany státní bezpečnosti, které se nacházely, pro případ, že by snad někdo chtěl manipulovat svazky, v hornaté provincii Rjanggal. Jediný možný pohyb v rámci žebříčku byl směrem dolů. Kvůli špatnému chování mohli být degradováni i příslušníci jádra, tedy příbuzní vládnoucí rodiny a straničtí kádři. A pokud se někdo ocitl v nepřátelské třídě, zůstal tam po zbytek života. Ať mělo jeho provinění jakoukoli povahu, bylo věčné a nesmazatelné. Stejně jako v kastovním systému staré Koreje bylo také v tomto novém zřízení společenské postavení dědičné. Prohřešky otce ulpěly samozřejmě i na jeho dětech a vnoučatech.

Severokorejci nazývají tyto lidi *pulsun* – „poskvvrněná krev“, nebo také „nečistí“.

Mi-ran a její čtyři sourozenci si nesli toto „poskvvrnění v krvi“. Museli se smířit s tím, že je bude v životě omezovat stejně, jako omezovalo jejich otce.

Jako dítě Mi-ran netušila, jaká katastrofa ji potkala ještě před narozením. Rodiče považovali za nejlepší nemluvit před dětmi o otcově jihokorejském původu. Jaký by mělo smysl zatěžovat je poznáním, že jim bude zapovězeno studium v lepších školách i práce na lepších místech, že se jejich životy dostanou záhy do slepé uličky? Proč by se pak namáhali pilně učit, hrát na hudební nástroje nebo dosáhnout něčeho ve sportu?

Severokorejci informace o svém postavení nemají, takže dětem nebylo hned jasné, že s jejich rodinou je něco v nepořádku; tušily ale, že jejich otec je čímsi zvláštní. Byl podivín a samotář a zdálo se, že na svých bedrech nese těžké břemeno. Neměl žádné příbuzné. Ne-

jenže nikdy nemluvil o své minulosti, vlastně téměř vůbec nemluvil. Na otázky odpovídal jednoslabičně, vždycky šeptal. Tā-u vypadal šťastně, když pracoval rukama, opravoval něco v domácnosti a mohl se soustředit na nějaký svůj projekt, což mu dávalo záminku k mlčení.

Nebyl v něm ani kousek toho panovačného kluka, který si vykráčoval jako na promenádě a hrál si na generála. Jeho žena, po níž dcery podědily vysokou atletickou postavu, byla jeho mluvčím. Když bylo potřeba domluvit dětem nebo postěžovat si na něco sousedům, udělala to ona. Pokud měl Tā-u na něco názor, nechával si ho pro sebe. Ve výjimečných chvílích, kdy měl možnost sehnat noviny, což byl v Severní Koreji luxus, sedl si s nimi k jediné lampě, kterou měli, a ve světle čtyřicetiwattové žárovky si v tichosti četl. Neřekl, co si myslí o nejnovějších úspěších Kim Ir-sena, které vyhlašoval oficiální list strany práce *Rodong sinmun* nebo místní deník z Hambuku. Věřil v Severní Koreu? Byl přesvědčený?

Otcova pasivita často doháněla Mi-ran k šílenství. Až později pochopila, že šlo o obranný mechanismus. Jako by ubil svou osobnost, aby na sebe nepoutal nežádoucí pozornost. Mnozí z tisíců bývalých jihokorejských vojáků, kteří se museli asimilovat v Severní Koreji, se dostali do problémů. Mi-ran později slyšela od matky o čtyřech otcových kamarádech z dolů, také původem Jihokorejci, kteří byli za lehké přestupky popraveni a jejich těla naházena do hromadného hrobu. Člověk z nejnižší třídy si mohl být jistý, že mu nikdo nebude věřit. Sarkastická poznámka na adresu Kim Ir-sena nebo nostalgické povzdechnutí po Jižní Koreji mohly člověku pěkně zavařit. Zvláštním tabu byla korejská válka a otázka, kdo ji začal. Podle oficiální historie (a nic jiného v Severní Koreji neexistuje) byla útočником jihokorejská armáda plnící rozkazy Američanů, nikoli vojska Severní Koreje, která překročila osmatřicátou rovnoběžku. „Američtí imperialisté dali loutkové klíce kolem I Sung-mana rozkaz rozpoutat korejskou válku,“ vysvětluje *Rodong sinmun*. Každý, kdo věděl, co se 25. června 1950 skutečně stalo (a kdo z Korejců by na to mohl zapomenout?), věděl také, že bude lepší nechat si to pro sebe.

Jak děti dorůstaly do puberty, překážky dané otcovým původem narůstaly. V patnácti letech děti končí povinnou školní docházku a hlásí se na střední školu. Kdo se nedostane, je přidělen na práci do továrny, dolů nebo na podobné místo. Ale Mi-ranini sourozenci si byli jisti, že mezi úspěšnými žadateli o další vzdělání nebudou chybět. Byli chytří, pohlední, sportovně založení a měli je rádi jak jejich učitelé, tak vrstevníci. Kdyby měli méně talentu, asi by pro ně bylo snazší smířit se s odmítnutím.

Nejstarší sestra, Mi-hi, měla krásný soprán. Ať zpívala nějakou přeslazenou lidovku, které Korejci tolik milují, anebo oslavnou píseň na Kim Ir-sena, celé sousedství se sešlo k poslechu. Často ji zvali, aby zazpívala na veřejných akcích. Umění zpěvu se v Severní Koreji velmi cení, protože jen málokdo vlastní hudební přehrávač. Mi-hi byla navíc tak půvabná, že ji jednou požádal jistý malíř, zda by ji mohl portrétovat. Právem očekávala, že se dostane na konzervatoř. Když ji odmítli, proplakala několik dní. Její matka musela vědět, co je důvodem odmítnutí, nicméně napochodovala do školy a vyžadovala vysvětlení. Ředitelka byla chápavá, ale nijak jim nepomohla. Pouze vysvětlila, že na konzervatoř mají přístup jen žáci s lepším původem.

Na rozdíl od svých starších sester neměla Mi-ran žádný zvláštní sportovní nebo umělecký talent, ale dobře se učila a byla krásná. Když jí bylo patnáct, navštívila její školu skupina vážných mužů a žen ve tmavých oblecích. Byli to *okwa*, členové pátého odboru strany práce, kteří po celé zemi vyhledávali mladé dívky vhodné pro službu v osobním personálu Kim Ir-sena a Kim Čong-ila. Vybrané dívky byly nejprve poslány do tréninkového tábora, který fungoval ve vojenském stylu, a poté přiděleny do jedné z mnoha rezidencí, jež vedení vlastnilo po celé zemi. Nesměly se vrátit domů, ale jejich rodina dostala kompenzaci v podobě drahých dárků. Nebylo úplně jasné, jakou práci tyto dívky vykonávaly. Některé prý pracovaly jako sekretářky, služebné nebo společnice, jiné zase jako konkubíny. Mi-ran o tom všem slyšela od kamarádky, jejíž sestřenice skončila mezi vybranými.

„Víš, Kim Čong-il a Kim Ir-sen jsou také jen muži, jako kterýkoli jiný,“ šeptala Mi-ranina kamarádka. Mi-ran přikyvovala na souhlas a bylo jí trapné přiznat, že vůbec nemá ponětí, o čem je řeč. Severokorejské dívky v jejím věku netušily, kdo je to konkubína. Věděly pouze, že udělat cokoli pro členy vedení je nesmírná čest. Vybrány byly jen ty nejkrásnější a nejchytřejší dívky.

Když vešli verbíři do třídy, seděli studenti vzpřímeně a tiše čekali. Děvčata seděla v dlouhých řadách lavic po dvou. Mi-ran měla na sobě školní uniformu a na nohou plátěné cvičky. Verbíři procházeli mezi řadami lavic a občas se zastavili, aby se mohli lépe podívat. Když přišli k Mi-ran, zpomalili.

„Ty, postav se,“ zavelel muž. Pokynuli jí, aby je následovala do sborovny. Tam už čekala další čtyři děvčata. Prohlíželi si její složku, pak ji změřili. Se svými sto šedesáti centimetry byla jednou z nejvyšších ve třídě. Bombardovali ji otázkami: Jaké máš známky? Jaký je tvůj oblíbený předmět? Jsi zdravá? Bolí tě něco? Mi-ran odpovídala klidně a podle svého mínění správně.

Víc o nich neslyšela. Ne že by toužila po tom, být odvedená pryč od rodiny, ale zamítnutí vždycky zabolí.

Tou dobou už děti pochopily, že s jejich původem není něco v pořádku. Z toho, že jejich otec neměl v Severní Koreji žádné příbuzné, se dovítily, že přišel z druhé strany hranice – ale za jakých okolností? Předpokládaly, že musel být přesvědčený komunista, který hrdinně přeběhl na druhou stranu, aby se zapsal do Kim Ir-senových jednotek. Mi-ranin bratr nakonec donutil rodiče, aby mu řekli pravdu. Sok-ču byl prudký mladík, který poslední měsíce stále vraštil čelo, jak se připravoval na přijímací zkoušky na učitelský ústav. Dokonale zodpověděl všechny otázky. Když mu bylo řečeno, že ho nevzali, nazlobeně se u komise dožadoval vysvětlení.

Pravda měla na děti zničující účinek. Severokorejská verze historie jim byla vštípena opravdu důkladně: Američané byli ztělesněné zlo a Jihokorejci jejich trapní lokajové. Znaly z učebnic fotografie své země poté, co ji Američané zasypali bombami. Četly o tom, jak

američtí a jihokorejští vojáci s úšklebkem ve tváři vraždili svými bodáky nevinné civilisty. Jejich učebnice byly plné příběhů o lidech upálených, rozdrčených, zapíchnutých, zastřelených či otrávených nepřítelem. Poznání, že jejich vlastní otec byl Jihokorejec, který bojoval po boku Američanů, bylo pro ně příliš silné. Sok-ču se poprvé v životě opil. Utekł z domova. Bydlel dva týdny u svého kamaráda, který ho nakonec přesvědčil, aby se vrátil.

„Pořád je to tvůj táta,“ naléhal kamarád. Sok-ču si vzal jeho slova k srdci. Jako každý korejský kluk, zvláště jediný syn, věděl, že musí svého otce ctít. Vrátil se domů, padl na kolena a žádal o odpuštění. Bylo to poprvé, kdy viděl svého otce plakat.

Dětem trvalo hodnou chvíli, než zjistily pravdu, ale byly asi poslední, kdo ji ještě neznal. V sousedství se už dlouho povídalo, že Tä-u je zřejmě jihokorejský voják. *Inmimban* dostal příkaz, aby na rodinu dohlédl. Čun-sang snadno zjistil jméno dívky z kina a stejně rychle se doslechl o původu jejího otce. Moc dobře chápal, že známost s dívkou takového postavení by mohla poškodit jeho vyhlídky. Nebyl zbabělec, ale byl poslušný syn, plod konfuciánské společnosti stejně jako každý jiný Severokorejec. Věřil, že jeho úkolem na zemi je sloužit svému otci, a jeho otec si přál, aby studoval univerzitu v Pchjongjangu. K tomu jsou nezbytné nejen výborné známky, ale také bezúhonné chování. I sebemenší pochybení by mohlo stačit k tomu, aby se věci daly jiným směrem. I jeho rodina totiž měla problematický původ.

Čun-sangovi rodiče se narodili v Japonsku. Patřili k menšině etnických Korejců, kterých tam žily na konci druhé světové války zhruba dva miliony. Byl to takový průřez korejskou společností: příslušníci elity, kteří odjeli na studia, lidé, kteří byli nedobrovolně odvedeni na válečnou práci, ale i ti, kdo odešli za prací dobrovolně. Někteří zbohatli, ovšem zůstali nadále menšinou, často opovrhovanou. Toužili po návratu do své vlasti – jenže do které? Po rozdělení Koreje se i japonští Korejci rozdělili na dvě frakce: jedni podporovali jih, druzí

sever. Sympatizanti se Severní Koreou se připojili ke skupině nazvané Čósen soren, Všeobecný spolek korejských rezidentů v Japonsku.

Z pohledu těchto nacionalistů byla Severní Korea tím pravým domovem, protože se jasně vymezila proti japonské koloniální minulosti, zatímco proamerická vláda I Sung-mana dala mnoha kolaborantům s Japonci funkce ve státní správě. Navíc do šedesátých let se hospodářství severu jevilo jako mnohem silnější. Tamější propaganda vykouzila obrázky růžolících dětí hrajících si na poli i nablýskané stroje sklízějící nekonečnou úrodu v této zázračné nové zemi, která vzkvétala pod moudrým vedením Kim Ir-sena. Dnes je snadné tyto zářivé plakáty zavrhnout jako socialistický kýč, ale ve své době byly pro mnohé velmi přesvědčivé.

Více než osmdesát tisíc lidí sedlo propagandě na lep, mezi nimi i Čun-sangovi rodiče. Jeho dědeček z otcovy strany byl členem Komunistické strany Japonska, a pro své levicové přesvědčení strávil dokonce nějaký čas ve vězení. Nové zemi by ale nemocný stařec nebyl k ničemu, a tak za sebe poslal nejstaršího syna. Čun-sangův otec přistál u břehů nového světa v roce 1962. Plavba přes Japonské moře trvala jedenadvacet hodin. Jeho schopností inženýra bylo velmi potřeba, a hned byl poslán do továrny blízko Čchongdžingu. O několik let později potkal elegantní mladou dámu, která připlula s rodiči z Japonska zhruba ve stejný čas jako on. Čun-sangův otec nebyl moc atraktivní, měl pokleslá ramena a tvář podobanou od akné, ale byl inteligentní a sečtělý. Jeho rodina o něm říkala, že vypadá jako pirát a mluví jako básník. Tak dlouho svou laskavostí a vytrvalostí lákal onu křehkou krásku, až svolila, že si ho vezme.

Čun-sangovým rodičům se podařilo našetřit dostatek peněz z Japonska, takže mohli žít v lepších podmínkách než většina Severokorejců. Opatřili si samostatný dům – luxus, díky němuž měli zahradu, kde mohli pěstovat zeleninu. Do devadesátých let nesměli lidé v Severní Koreji obdělávat vlastní půdu. Uvnitř domu bylo pět pořádných skříní plných kvalitních japonských pokrývek a oblečení. (Spí se v asijském stylu na zemi na rohožích, které se přes den srolují a uloží

do skříně.) V Severní Koreji se bohatství měří počtem šatních skříní, a mít jich pět znamenalo, že člověk si opravdu nevede špatně. Rodina měla také více domácích spotřebičů než jejich sousedé: elektrický větrák, televizi, šicí stroj, magnetofon, fotoaparát a ledničku – to byla v zemi, kde měl málokdo takové množství jídla, aby je musel uchovávat v chladu, vcelku rarita.

Nejneobvyklejší ale bylo, že Čun-sang měl domácího mazlíčka. Byla to korejská rasa zvaná *pchungsanská*, chundelatý pes s bílou srstí podobný špicovi. Někteří Korejci sice chovali psy jako užitková zvířata, z velké části na maso do ostrého guláše, kterému říkali *posintchang*, ale nikdo neměl psa doma jako společníka. Kdo by si mohl dovolit krmit ještě jednoho tvora navíc?

Pravda je, že japonští Korejci zvaní *kita Čósendžin*, podle japonského názvu pro anektovanou Koreu, Kita Čóson, žili tak trochu ve vlastním světě. Měli specifický přízvuk a většinou si brali někoho ze své komunity. I když na japonské poměry nemohli být považováni za bohaté, v porovnání s běžnými Severokorejci bohatí byli. Přijeli do nové země v kožených botách, na sobě pěkné vlněné svetry, zatímco Korejci nosili látkovou obuv a oblečení z polyesteru. Jejich příbuzní jim pravidelně posílali japonské jeny, za které si ve speciálních obchodech mohli koupit domácí spotřebiče. Někteří si dokonce přivezli automobily, ačkoli ty se brzy porouchaly kvůli nedostatku náhradních dílů a jejich majitelé je museli odevzdat státu. V letech po příchodu do Koreje je navštěvovali příbuzní z Japonska, kteří přijížděli trajektem *Mangjongbong-92* a přiváželi peníze a dárky. Trajekt provozoval prorežimní Čósen soren a jeho cesty se těšily podpoře jako zdroj valut. Režim si vždy odebral část peněz, které příbuzní z Japonska posílali. Přestože byli bohatí, měli tito japonští Korejci ve společnosti nízké postavení. Byli sice přesvědčení komunisté a zřekli se svého pohodlného života v Japonsku, ale stejně spadli do nepřátelské třídy. Režim nemohl věřit nikomu majetnému, kdo nebyl členem strany práce. Patřili také mezi hrstku lidí, kterým bylo dovoleno udržovat kontakt s vnějším světem. Už jen tento fakt je

činil nespolehlivými – vždyť režim čerpal svou sílu ze schopnosti zcela izolovat vlastní obyvatelstvo.

Noví usedlíci z Japonska přišli záhy o svůj idealismus. Někteří z těch, kdo přibyli do Severní Koreje mezi prvními, psali domů a varovali přátele, aby od cesty upustili. Tyto dopisy však byly zadrženy a zničeny. Mnozí japonští Korejci včetně prominentů z Čósen sorenu padli za obětí čistkám, vedoucí členové byli popraveni a jejich rodiny poslány do gulagů.

Čun-sang zaslechl, že se rodiče o těchto věcech bavili šeptem. Když si pro někoho přišli, stalo se to bez varování. Pozdě v noci zastavilo u domu nákladní auto. Člověk dostal hodinu, možná dvě, aby si zabavil své věci. Čun-sang vyrostl ve strachu, který měl tak zažitý, že by jej ani nebyl schopen pojmenovat, ačkoli ten strach jej nikdy neopouštěl. Pudově cítil, že si musí dávat pozor na jazyk.

Dával si také pozor, aby nevzbudil závist. Nosil sice tlusté vlněné ponožky z Japonska, přičemž většina dětí neměla ponožky vůbec, ale skrýval je pod dlouhými nohavicemi a doufal, že si nikdo ničeho nevšimne. Později sám sebe popsal jako citlivé zvířátko s velkýma cucajícímáma ušima, které stále zkoumá, odkud se může vynořit dravec.

Ačkoli Čun-sangova rodina měla všechny ty teplé svetry, spotřebiče a příkrývky, nebyl jejich život o mnoho jednodušší než život Mi-raniny rodiny. Jeho matka, v době odjezdu z Japonska půvabná a oblíbená dívka, se postupem času stávala čím dál zahořklejší. Poté, co přivedla na svět čtyři děti, už jí tolik nesloužilo zdraví. Čun-sangův otec často večer seděl a kouřil, občas smutně vzdychl. Neměli sice obavy, že by je někdo mohl slyšet, jednou z výhod samostatně stojícího domu byl určitý stupeň soukromí, ale neodvažovali se ani dát průchod svým citům. Nemohli přece otevřeně říct, že by chtěli zmizet z tohoto socialistického ráje a vrátit se do kapitalistického Japonska.

A tak nad domácností viselo nevyřčené: Každý den je utvrzoval v tom, že příjezd do Severní Koreje byl obrovská chyba. Návrat do Japonska byl vyloučený, to věděli, takže se museli snažit využít situace, jak uměli nejlépe. Jediný způsob, jak pomoci rodině, viděli v tom, že

přistoupí na hru podle místních pravidel a budou se snažit vyšplhat po společenském žebříčku. Největší naději vkládali do Čun-sanga. Kdyby se mu podařilo dostat se na univerzitu v Pchjongjangu, možná by pak získal povolení vstoupit do strany práce, a rodině by mohla být odpuštěna buržoazní minulost. Život pod takovým neustálým tlakem udělal z Čun-sanga nervózního a nerozhodného mladíka. Snil o dívce, kterou zahlédl před kinem, a donekonečna zvažoval, jestli ji má oslovit, ale k akci se nakonec neodhodlal.

III

Pravověrná

Americká válečná loď Missouri pálí na Čchongdžin, říjen 1950

Čchongdžin má i na severokorejské poměry špatnou pověst – nežije se tam dobře. Půlmilionové město je vklíněno mezi žulové hřebeny pohoří, které se klikatí mezi dvojím pobřežím, na jedné straně je moře Japonské a na druhé to, které Korejci nazývají Východním. Pobřeží má podobně drsnou krásu jako americký stát Maine. Jsou tam trpytivé, hluboké a chladné vody, ale rybolov bez dobré lodi může být nebezpečný. V horách, kde vane ledový víchr, roste jen máloco a v zimě klesá teplota až k nule. Pouze v nížině na pobřeží se dá pěstovat rýže, která je základem korejské stravy i kultury.

V minulosti posuzovali lidé v Koreji míru své úspěšnosti podle toho, jak daleko od mocenského centra bydleli. I jinde v Asii platilo

po staletí, že kdo chce mít úspěch, musí opustit svou vesnici a posunout se blíže císařskému paláci. Čchongdžin je v tomto ohledu prakticky mimo mapu, leží tak daleko na severu, že je z něj blíž do Vladivostoku než do Pchjongjangu. Dokonce i dnes může cesta autem z Čchongdžinu do Pchjongjangu trvat tři dny. Je sice dlouhá jen čtyři sta kilometrů, jenže se jede po nedlážděných horských cestách nebezpečně úzkými serpentínami.

V časech dynastie Čoson, kdy hlavní město leželo ještě dál, tam, kde se dnes nachází Soul, byli úředníci, kteří na sebe přivolali císařův hněv, posíláni do vyhnanství právě na tento konec impéria. Z dnešní provincie Severní Hamgjong prý pocházejí silní a nepoddajní lidé. Možná proto, že mají ve své genetické výbavě tolik z rebelů.

Nejsevernější provincie, která sahá k řece Tuman, přirozené hranici s Čínou a Ruskem, byla až do dvacátého století spoře obydlená a ekonomicky prakticky bezvýznamná. Lidí tu žilo pravděpodobně méně než tygrů, kteří stále ještě straší malé děti v korejských pohádkách. Dnes už ale není po tygrech v kraji ani památky. Všechno se změnilo, když Japonci začali budovat své impérium.

Provincie Severní Hamgjong ležela na cestě do Mandžuska, které Japonci okupovali před druhou světovou válkou. Prahli po nevytěžených zdrojích uhlí a železné rudy v okolí Musanu. Suroviny potřebovali nějak dopravit z okupovaného poloostrova zpátky domů. Malá rybářská vesnice Čchongdžin (název bychom mohli přeložit z čínštiny jako „brod na průzračné řece“) se změnila v přístav, jímž procházely tři miliony tun nákladu ročně. V době okupace (1910–1945) postavili Japonci v Čchongdžinu obrovské ocelárny a dále na jihu vybudovali nové město Nanam s pravoúhlými ulicemi a moderní architekturou. Tady měla hlavní stan devatenáctá pěší divize císařské armády, která se podílela na invazi do východní Číny. Ještě kousek jižněji postavili Japonci v podstatě na zelené louce město Hamhung s rozlehlými chemickými závody, kde se vyrábělo vše od střelného prachu po hnojiva.

Když se v padesátých letech dostali k moci komunisté, opravili továrny poškozené bombardováním v minulých konfliktech a prohlásili

je za vlastní. Čchongdžinské Nippon Steel se změnilo v Kimčchäkské železářny a ocelárny, největší továrnu v Severní Koreji. Kim Ir-sen vydvihoval průmyslovou sílu severovýchodu jako zářný příklad svých hospodářských výdobytků. Málokdo z dnešních obyvatel Čchongdžinu zná historii svého města, a vzhledem k tomu, že severokorejský režim nehodlá přiznat Japonsku sebemenší podíl na dřívějším úspěchu, město de facto žádnou historii nemá. Prestiž Čchongdžinu v Korejské lidově demokratické republice rostla a s ní i počet obyvatel, takže v sedmdesátých letech jich bylo na devět set tisíc a šlo o druhé největší severokorejské město. (Počet obyvatel pravděpodobně od té doby poklesl na zhruba půl milionu, což z Čchongdžinu činí třetí největší město v zemi po Hamhungu.)

Jak ekonomický, tak strategický význam „Železného města“, jak byl Čchongdžin nazýván, rostl díky ocelárnám a železářnám dál a dál. V místních továrnách se vyráběly hodinky, televize, syntetická vlákna, léky, strojní výrobky, traktory, pluh, ocelové pláty a munice. V oblasti se lovíli krabi, sépie a jiné mořské plody na vývoz. Z přístavu se staly loděnice. Severokorejci převzali vojenské budovy, které Japonci postavili podél celého pobřeží, a udělali z nich základny pro rakety namířené proti někdejší okupantům. Okolní vesnice přitom zůstaly místem vyhnanství – příslušníci nepřátelské či váhavé třídy, jako byl Mi-ranin otec, byli posíláni do hornických měst. Natolik důležitá lokalita jako Čchongdžin nemohla zůstat v rukou nespolehlivých jedinců. Režim potřeboval nejoddanější kádry, aby si zajistil, že město se bude držet stranické linie. A tak měl Čchongdžin svou vlastní vládní elitu, která sice nežila se zavrženými bok po boku, nicméně byla v jejich těsné blízkosti. Vzájemné ovlivňování těchto dvou skupin z opačných konců severokorejského společenského žebříčku dodávalo Čchongdžinu jedinečnou dynamiku.

Song Hi-suk byla jednou z pravověrných. Pracovala v továrně, měla čtyři děti a byla vzorná občanka Severní Koreje. Bez sebemenšího zaváhání ze sebe sypala slogany o Kim Ir-senovi. Puntičkářsky dodržovala

pravidla. Paní Songová (tak se jmenovala i po svatbě, severokorejské ženy si nechávají svá dívčí příjmení) přijímala režim s takovým nadšením, že připomínala hrdinku některého z propagandistických filmů. V mládí tak i vypadala – ideál severokorejské ženy. Byla typem dívky, kterou měli filmaři v Kim Čong-ilových studiích v oblibě: obličej kulatý jako knedlíček, takže se zdála dobře živěná, ačkoli nebyla; vykrojená ústa, takže vypadala šťastná, i když byla smutná. Její malý nosík a vážné oči plné jasu působily důvěřivě a upřímně – a taková vlastně i byla.

Nezlomně věřila v režim, přestože jí už dávno mělo dojít, že byla obelhána. „Žila jsem jen pro maršála Kim Ir-sena a pro vlast. Nikdy jsem nepochybovala,“ řekla mi při našem prvním setkání.

Paní Songová se narodila v poslední den druhé světové války, 15. srpna 1945. Vyrůstla v Čchongdžinu poblíž nádraží, kde její otec pracoval jako mechanik. Když vypukla korejská válka, stalo se nádraží důležitým terčem bombardování. Vojska OSN pod vedením Spojených států se snažila přerušit tratě podél pobřeží, které sloužily k zásobování a ke komunikaci. Americká loď Missouri a další válečná plavidla brázdila vody Japonského moře a pálila na Čchongdžin a ostatní města na pobřeží. Motory amerických bojových letounů řvaly nad hlavami a probouzely v dětech hrůzu. Někdy prolétly stroje tak nízko, že paní Songová viděla pilota. Přes den odtáhla matka paní Songové svých šest malých dětí do bezpečí hor. Na noc se vraceli spát do krytu, který vykopali se sousedy blízko domu. Paní Songová se třásla pod tenkou dekou a tulila se k matce a sourozencům. Jednou nechala matka děti samotné a šla se podívat, jak se daří jejímu muži. Předěšlé noci došlo k velkému bombardování, které zničilo továrnu na kolejnice. Vrátila se v slzách, padla na kolena a sklonila hlavu k zemi. „Váš otec byl zabit,“ kvílela a tiskla děti k sobě.

Smrt otce zapsala paní Songovou do rodokmenu jako „dítě mučedníka války za osvobození vlasti“. Rodina o tom dokonce dostala i osvědčení. Zážitky z dětství také nesmazatelně vtiskly do jejího myšlení antiamerikanismus, jenž byl jádrem severokorejské ideologie.

Jelikož strávila citlivá léta svého života v chaosu války, byla připravena vzít za své, že jí strana práce bude dirigovat každou chvilku jejího života. A zcela jistě byla dostatečně chudá na to, aby se oprávněně považovala za členku utiskované nejnížší společenské třídy, za jejíhož reprezentanta se prohlašoval i Kim Ir-sen. Bylo proto vhodné, aby se dívka s tak neposkvrněným komunistickým renomé dobře vdala. S jejím nastávajícím ji seznámil činovník strany práce. Čchang-bo byl straník – paní Songovou by v životě nenapadlo vzít si nestraníka. Jeho otec získal za války ostruhu u zpravodajské služby, mladší bratr začal pracovat pro ministerstvo veřejné bezpečnosti. Čchang-bo vystudoval Kim Ir-senovu univerzitu a měl zaděláno na kariéru žurnalisty. Profese novináře je v Severní Koreji velmi prestižní, neboť novinář je vnímán jako hlásná trouba režimu. „Ti, kdo píší v souladu se záměry strany, jsou hrdinové,“ prohlašoval Kim Čong-il.

Čchang-bo byl statný muž, na Severokorejce své generace neobvykle vysoký. Paní Songová měla stěží sto padesát centimetrů a mohla se uhnízdít pod jeho paži jako ptáček. Byla to dobrá partie. Tento pohledný, politicky korektní mladý pár by klidně mohl aspirovat na život v Pchjongjangu. Jelikož hlavní město je jediné, kam smějí cizinci, režim si dává velmi záležet, aby jeho obyvatelé působili na pohled dobrým dojmem a měli řádné ideologické přesvědčení. Místo toho ale bylo rozhodnuto, že je potřeba, aby novomanželé posílili řady oddaných straníků v Čchongdžinu, a tak se usadili, s jistými výhodami, v nejlepší čtvrti města.

Navzdory předpokládané rovnosti se v Severní Koreji přidělují byty podle stejných pravidel jako záznamy o třídním původu. Méně atraktivní čtvrti Čchongdžinu se nacházejí na jihu v blízkosti uhelných a kaolinových dolů a žijí v nich v přízemních nabílených harmonikách tvrdě pracující lidé. Směrem na sever začíná město vypadat lépe. Tam, kde hlavní silnice protíná Nanam, jsou domy vyšší, některé mají až osmnáct podlaží. Dělníci v nich dokonce postavili výtahové šachty, ačkoli na jejich osazení kabinami nikdy nedošlo. Plány mnoha poválečných staveb v Severní Koreji pocházejí z východního Německa

a byly jen mírně upraveny podle korejské kultury. Mezi podlažími zůstalo místo pro podlahové topení a v bytových jednotkách vícepodlažních budov byly nainstalovány reproduktory k vysílání obecních zpráv.

Čchongdžin se nemůže srovnávat co do modernosti s Pchjongjangem, nicméně má svou vlastní auru moci. Jelikož slouží jako hlavní město provincie Severní Hamgjong, stojí v něm velké administrativní budovy provincie a strany práce. Správní centrum je přehledně uspořádané v pravoúhlé síti ulic. Ve městě se nachází univerzita a mnoho dalších škol: hutnická, hornická, zemědělská, umělecká, jazyková, zdravotnická a tři pedagogické školy. Je zde tucet divadel a muzeum revoluční historie věnované životu Kim Ir-sena. Naproti východnímu přístavu je pro zahraniční návštěvníky přichystán hotel Čchonmasan a blízko něj stojí ruský konzulát. Náměstí a ulice byly navrženy v okázalém stylu, který si oblíbili také v Moskvě a v dalších komunistických městech a který demonstruje nadvládu režimu nad jednotlivcem.

Hlavní dopravní tepna, známá prostě jako silnice číslo 1, vede napříč městem a je tak široká, že by se na ni vešlo klidně šest pruhů, kdyby v Čchongdžinu bylo tolik aut. Na obou stranách stojí pravidelně jako hlídky veliké platany a akácie se spodní částí kmene natřenou na bílo. Bílá barva má podle některých odpuzovat hmyz, podle jiných chránit strom před extrémními teplotami, případně pak označuje, že strom je majetkem státu a lidé jej nesmí pokácet na otop. Obrubník je také natřený na bílo. Mezi stromy jsou roztroušené známé rudé cedule s propagandistickými hesly a nad nimi se tyčí pouliční lampy, které však málokdy svítí. Chodníky jsou široké jako na Champs-Élysées – je to celé nakonec myšleno jako ohromný bulvár; chodci ale často kráčeji raději po silnici, stejně na ní není velký provoz. Semafoiry tu nemají, místo nich provádějí uniformovaní policisté roboticky prostná, a tak řídí hrstku aut. Hlavní silnice ústí do křižovatky ve tvaru T před Provinčním divadlem, což je obrovská budova ozdobená více než tři a půl metru vysokým portrétem Kim Ir-sena. Za divadlem

město náhle končí sevřeno ze severovýchodu horou Nakhasan. Dnes je její svah posetý hroby, stromy byly pokáceny na otop, ale přesto je tím směrem hezký pohled. První dojem z centra Čchongdžinu je vlastně dobrý i v dnešní době. Teprve při bližším zkoumání člověk zjistí, že z budov opadávají kusy betonu, pouliční lampy se podivně vyklánějí na různé strany a tramvaje jsou omlácené. Hrstka návštěvníků, kteří do Čchongdžinu zavítají, však městem jen proletí, a tyto detaily jim snadno uniknou.

Byt paní Songové byl ve druhém patře osmipatrové budovy bez výtahu. Když si dům prohlédla, ohromilo ji, že je v něm vodovod – obyčejný člověk jako ona v šedesátých letech nikdy předtím něco tak moderního neviděl. Bylo tu podlahové topení jako v tradičním korejském domě, ale k vytápění se používala horká voda, která se ohřívala v teplárně a následně rozváděla trubkami po celé budově. Mladý pár neměl moc nábytku, ale měli dva pokoje, jeden pro sebe a druhý pro rostoucí počet dětí. Jejich první dcera Ok-hi se narodila v roce 1966, dva roky po ní přišla na svět další dcera a pak ještě další. Severokorejské lékařství bylo v té době na dostatečné úrovni a městské ženy rodily většinou v porodnici. Paní Songová, ačkoli křehká na pohled, porodila všechny své děti sama, bez pomoci porodní asistentky. Jedno se narodilo u cesty, když nesla domů koš s prádlem. Po prvním porodu jí tchyně uvařila tradiční polévku ze slizkých chaluh nakrájených na proužky, aby rodička načerpala znovu železo. Když se narodila druhá holčička, hodila zklamaná tchyně chaluhu na paní Songovou, ať si polévku uvaří sama. Po narození třetí holčičky s ní přestala mluvit.

„Jsi odsouzená k rození samých holek!“ křikla po ní na rozloučenou.

Paní Songová vytrvala. Čtvrté dítě se narodilo jedno odpoledne, když byla sama doma. Odešla z práce dřív, protože ji bolelo břicho, ale nechtěla lenošit, a tak se pustila do drhnutí podlahy. Projela jí prudká bolest, a tak utíkala do koupelny. Chlapec, konečně. Paní Songová byla v očích svých příbuzných vykoupena. Tentokrát jí tchyně chaluhovou polévku uvařila.

Čchang-bo byl na služební cestě a zprávu o narození syna dostal následujícího dne. Skočil na nejbližší vlak a po cestě se zastavil, jen aby koupil dětské kolo – dárek pro novorozence.

Ačkoli měla paní Songová čtyři děti a starala se o domácnost, pracovala na plný úvazek šest dní v týdnu v textilní továrně Čoson v Pohangu jako úřednice v účtárně tamější školky. Továrny musely udržovat v chodu ženy, protože v Severní Koreji byl nedostatek mužů – odhaduje se, že dvacet procent mužů v produktivním věku sloužilo v armádě, která je stále největší na světě v počtu vojáků na hlavu. Paní Songová chodila většinou do práce s jedním dítětem uvázaným na zádech a jedno nebo dvě další vláčela za sebou. Její děti prakticky vyrostly ve školce. Pracovala osm hodin s přestávkou na oběd a krátké zdřímnutí. Po práci musela strávit několik hodin v tovární posluchárně na ideologickém školení. Jedna přednáška byla třeba o boji proti americkému imperialismu, jiná o smělých činech (skutečných i zveličených), které Kim Ir-sen podnikal za druhé světové války v boji proti Japoncům. Musela psát eseje o čerstvých prohlášeních strany práce nebo rozebrat úvodník z posledního vydání deníku *Hambuk Ilbo*. Chodila domů kolem půl jedenácté. Udělala práce kolem domácnosti, uvařila, načež vstávala před rozedněním, aby sebe i rodinu připravila na nový den, než zase v sedm ráno vyrazí z domu. Málokdy spala víc než pět hodin. Některé dny byly těžší než jiné. Každou středu se musela hlásit v práci dřív kvůli povinné schůzi Socialistického svazu žen. V pátek večer zůstávala v práci déle na sebekritiku. Na těchto sezeních se členové její pracovní jednotky, tedy z oddělení, kam byla přidělena, veřejně přiznávali k čemukoli, co udělali špatně. Byla to komunistická verze katolické zpovědnice. Paní Songová většinou ve vši upřímnosti říkala, že asi nepracovala dost tvrdě.

Věřila tomu, co říkala. Všechna ta léta spánkové deprivace, všechny ty přednášky a seance sebekritiky – metody používané k vymývání mozku nebo při výslechu – v ní zničily sebemenší schopnost postavit se na odpor. Udělaly z ní Kim Ir-senova „zdokonaleného člověka“. Kim Ir-senův cíl nebyl pouze vybudovat novou zemi, chtěl vytvořit

lepšího člověka, přestavět lidskou přirozenost. K tomuto účelu vytvořil vlastní filozofický systém zvaný *čučche*, což se většinou překládá jako soběstačnost. *Čučche* vychází z Marxových a Leninových myšlenek o boji mezi vlastníky půdy a rolníky, mezi bohatými a chudými. Podobně jako oni prohlašuje, že člověk sám je strůjcem svého osudu a nemusí spoléhat na boha. Kim Ir-sen však zavrhl tradiční komunistické učení o univerzalizmu a internacionalismu. Byl až do morku kostí korejským nacionalistou. Učil Korejce, že jsou mimořádní, téměř vyvolení a že už nemusí spoléhat na mocné sousedy – Čínu, Japonsko, Rusko. Jihokorejci jsou hanební právě pro svou závislost na Spojených státech. „Nastolení *čučche* znamená ve zkratce být pá-nem revoluce a rekonstrukce ve vlastní zemi. Znamená to udržet pevně pozici samostatnosti, odmítnout závislost na druhých, spoléhat na své vlastní myšlení, věřit ve svou sílu, dát najevo revolučního ducha soběstačnosti,“ objasňuje Kim Ir-sen v jednom z mnoha svých pojednání. Národu, po jehož důstojnosti šlapali po staletí jeho sousedé, zněly takové myšlenky velmi lákavě.

Jakmile se Kim Ir-sen dostal k moci, přepracoval ideje, které formuloval jako protijaponský odbojář, v nástroj ovládnutí společnosti. Poučil Severokorejce, že jejich síla jako lidských bytostí spočívá v potlačení vlastní vůle ve prospěch kolektivu. Kolektiv neuspěje jen tak náhodou, když se bude řídit rozhodnutími, která jsou učiněna v demokratickém procesu. Lidé musí bez námitek následovat absolutního, nejvyššího vůdce. Tím byl pochopitelně Kim Ir-sen.

Aby toho nebylo málo, chtěl Kim Ir-sen také lásku. Nástěnné malby ho vyobrazují v jasných barvách obklopeného růžolícími dětmi, které k němu obdivně vzhlížejí, zatímco on se na ně usmívá od ucha k uchu a ukazuje svůj bělostný chrup. Na pozadí těchto obrazů jsou hračky a kola – Kim Ir-sen nechtěl být Josif Stalin, chtěl být Santa Claus. Díky tvářím s dolíčky vypadal roztomileji než jiní diktátoři. Mělo se na něj pohlížet jako na otce v konfuciánském smyslu, který vyžaduje respekt a lásku. Chtěl se vlichotit do přízné korejských rodin, jako by byl jedním z nich. Tento konfuciánský komunismus